

مطالعه تجربه ایفای هم‌زمان نقش شغلی - خانوادگی در زنان
سرپرست خانوار با تأکید بر زنان دست‌فروش مترو
Studying the experience of playing the role of the
job - family by female-headed households with an
emphasis on subway female peddlers

Maryam Rafatjah¹, Marjan Rabieci²

Introduction: The family studies conducted worldwide revealed an increase in female headed families. In the current situation, the increase in female headed families will lead to the increase in poverty and social vulnerability as well as a high prevalence of psychological pressure in the society. The increase in the number of working women, particularly those of female headed families who make a living by peddling their wares around the subways, can have an impact on changing the family patterns on the one hand, and reflects the changed patterns caused by the structural transformation in the family which is manifested in the social relations, on the other hand. This is a fact that our society is faced with the pressure of traditionalist cultural patterns regarding men and women's roles and gender-based division of labour, on the one hand, and it requires the acceptance of broader social and economic roles by women and their higher participation in accepting the

1. Ph.D in sociology
2. M.A. Student in Women's Studies, <marjanrabieci62@yahoo.com>

مریم رفعت‌جاه*، مرجان ربیعی**

مقدمه: مطالعات خانواده در مناطق مختلف جهان، حاکی از افزایش خانواده‌های زن‌سرپرست است. در شرایط کنونی، پیامد افزایش این نوع خانواده‌ها، فزونی فقر و آسیب‌پذیری اجتماعی و شیوع بالای فشارهای روانی در جامعه است. افزایش زنان شاغل به‌ویژه زنان سرپرست خانواری که برای گذران زندگی در مترو به دست‌فروشی می‌پردازند، از یک‌سو در تغییر الگوهای خانوادگی مؤثر است و از سوی دیگر، بازتاب تغییر الگوهای ناشی از تحول ساختاری در خانواده بوده و در مناسبات اجتماعی آشکار می‌شود. این واقعیتی است که جامعه ما از یک‌سو، با فشار الگوهای فرهنگی سنت‌گرا در زمینه نقش‌های زن و مرد و تقسیم کار مبتنی بر جنسیت روبه‌روست و از سوی دیگر، پذیرش نقش‌های اقتصادی و اجتماعی گسترده‌تر از جانب زنان مشارکت‌پذیر از پیش‌ازپیش آنان در مسئولیتها و مشکلات زندگی خانوادگی را می‌طلبد. هدف از این پژوهش، شناخت آثار ایفای نقش‌های چندگانه در زنان دست‌فروش مترو، نگرش زنان یاد شده نسبت به خودشان و راهکارهای آنان برای رفع فشارهای نقش‌یابی بوده است.

- * دکتر جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشگاه تهران
** کارشناسی ارشد مطالعات زنان، دانشگاه تهران، <marjanrabieci62@yahoo.com>

responsibilities and solving the problems of the family life, on the other hand. This study aimed to identify the effects of performing multiple roles on female peddlers in subways their attitudes toward themselves and their strategies to address the role pressure. Method: A qualitative study using observation techniques and semi-structured interviews with female peddlers in the subways was applied. Participants were chosen through snowball sampling, a non-probability sampling technique.

Findings: This study approved the role accumulation theory and the role enhancement theory describe in the theoretical framework. The multiple roles of subway female peddlers (e.g. economic role, maternal role and housekeeping) provided them with a set of opportunities and constraints. Having a job was associated with developing skills and creating a regularly scheduled framework for life and it had minimized the psychological pressures caused by the conflict of the roles. Therefore, the results showed that having multiple roles does not affect women destructively.

Discussion: The results of the study showed that although approaches, such as role plurality, role conflict and

روشن: مقاله حاضر بر پایه یافته‌های یک مطالعه کیفی با استفاده از تکنیک مشاهده و مصاحبه نیمه ساخت یافته با زنانی است که در مترو به دستفروشی می‌پردازند. نمونه‌گیری نیز به شیوه گلوله برفی که یکی از راهبردهای نمونه‌گیری غیر تصادفی است، انجام شده است.

یافته‌ها: این تحقیق نظریه‌های تکثیر نقش و اعتلای نقش را که در چارچوب نظری تشریح شده تأیید می‌کند. نقش‌های مختلف زنان دستفروش مترو (نقش اقتصادی، نقش مادری، نقش خانه‌داری) مجموعه‌ای از فرصت‌ها و محدودیت‌ها را در اختیارشان می‌گذارد. داشتن شغل با رشد مهارت‌ها، ایجاد یک چهارچوب زمان‌بندی‌شده منظم برای زندگی همراه بوده و حتی فشارهای روانی ناشی از برخورد نقش‌ها در آنها را به حداقل رسانده است. در واقع یافته‌ها دلالت بر این مسئله دارند که در سطح همین نمونه خاص تعداد نقش تأثیر مخربی بر این زنان نداشته است.

بحث: نتایج حاکی از این واقعیت است که گرچه رویکردهایی مانند تکثیر نقش و فشار بار اضافی نقش باعث شده که این افراد از نظر اختلالات روانی مثل اضطراب، خستگی و افسردگی نسبت به زنانی که فقط به نقش‌های سنتی می‌پردازند در وضعیت نامطلوبی قرار گیرند ولی در مقابل با توجه به نظریه اعتلای نقش، اشتغال به‌عنوان نقشی جدید موجب عزت نفس، استقلال مالی و کسب حمایت اجتماعی گسترده‌تری شده است. همچنین

the pressure of role overload lead these women to have adverse conditions in terms of anxiety, fatigue and depression compared to those women who accept only the traditional roles (e.g. housekeeping), having a job leads to higher self-esteem, more financial independence as well as achieving extensive social support. Moreover, by creating feelings of usefulness, a part of the psychological needs are met and their capability and self-confidence are increased.

Keywords: Female headed households, job-family role, peddling in subways, performing multiple roles

با ایجاد حس مفید بودن، بخشی از نیازهای روانی آنان را تأمین کرده و موجب گسترش عاملیت، توانمندی و خودباوری این زنان شده است.

واژه‌های کلیدی: نقش شغلی- خانوادگی، زنان سرپرست خانوار، دست‌فروشی در مترو، ایفای نقش چندگانه

تاریخ دریافت:

تاریخ پذیرش:

مقدمه

«زنان سرپرست خانوار» یا «خودسرپرست» از جمله گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه هستند که به هر دلیلی مسئولیت امرار معاش خانواده را بر عهده دارند (بنیانیان، ۱۳۸۵). این افراد می‌توانند شامل زنان بیوه، زنان مطلقه (اعم از زنانی که پس از طلاق به‌تنهایی زندگی می‌کنند یا به‌خانه‌پدري بازگشته، ولی خود امرار معاش می‌کنند)، همسران مردان معتاد، همسران مردان زندانی، همسران مردان مهاجر، همسران مردانی که در نظام‌وظیفه مشغول خدمت هستند، زنان خودسرپرست (زنان سالمند تنها)، دختران خودسرپرستی که هرگز ازدواج نکرده‌اند و همسران مردان ازکارافتاده و سالمند باشند. آثار اجتناب‌ناپذیر ایفای نقش‌های چندگانه زنان بر روابط با فرزندان و آثاری که بر سرنوشت خودشان بر جای می‌گذارد پیچیدگی بیشتری می‌یابد به‌ویژه که این زنان می‌کوشند